D·N
26/2 1952

Nazismens styrande klass

Hooverinstitutet vid Stanforduniversitet i Kalifornien (finansierat genom en donation av förre presidenten Herbert Hoover) har igångsatt en serie politiska undersökningar av originell och högst intresseväckande art. En huvudpunkt på programmet är att analysera elitens (den eller de styrande gruppernas) struktur i skilda stater. En volym, som på grund av det begränsade källmaterialet är mindre viktig, behandlar Sovjets politbyrå; en annan, författad av Daniel Lerner, söker på en bredare bas ge klarhet rörande den nazistiska regimens härskande klass (The Nazi Elite). En av de främsta källorna är nazismens Führerlexikon, med dess 1.000 biografier över ledande män — kvinnor fick inte vara med — inom rörelsen. Målet är att från vissa bestämda synpunkter jämföra den nazistiska eliten (i ordet elit ligger, det bör understrykas, ingenting av värdering) med eliten i andra länder och i Tyskland före nazismen. Man stöter sig ibland på den invecklade terminologin, som inte sällan tycks vilja ge illusionen av nyhet åt banala satser, men i det hela är denna detaljerade, med statistiska metoder arbetande undersökning högst upplysande.

Från vilka socialgrupper kom nazisterna? Här genomföres en uppdelning i huvudsakligen två grupper av ledare: propagandister och förvaltningschefer. Propagandisterna karaktäriseras schematiskt som "främmande" eller "utstötta" (allenated) intellektuella. De tillhörde genom miljö och uppfostran samma socialgrupp som de intellektuella utanför nazismen: journalister, lärare, författare, konstnärer. Men de hade till mycket stor del på ett tidigt stadium blivit "rotlösa", kommit utanför den sociala krets till vilken deras ställning hänvisande dem. Detta framgår av skilda omständigheter. Endast omkring hälften av de propagandister som studerade vid universitet (60 procent av hela gruppen) fullbordade sina studier; av misslyckade studenter hade flertalet ingen ordinär yrkeverksamhet, utan hämnade tidigt som funktionärer i partiet. I nära sammanhang härmed står att en exceptionellt stor del av propagandisterna under lång tid varit arbetslösa. Den bild man får av den typiske propagandisten är en student utan examen, rastlös och obalanserad, som i nazismen finner utflöde för sin irritation, sitt behov av spänning och omväxling och sina i en ordnad och mera normal tillvaro hopplösa ambitioner. En "vägnad bohem" bildade en kärntrupp inom rörelsen, och en förutsättning härför var den stora och tämligen permanenta arbetslösheten bland de intellektuella i det republikanska Tyskland.

Bland förvaltningscheferna dominerade "de missnöjda plebejerna". Det innebär att de styrande inom nazismen till stor del kom från en enkel miljö, att de innehade eller genom sin utbildning var bestämda för låga förvaltningsposter och att nazismen blev deras stora genväg till makt och ära. "Till stor del födda på landsbygden eller i små städer, av föräldrar med låg inkomst och ännu lägre prestige, förvärvade de ringa utbildning och fann sig, efter en tids militärtjänst, ställda inför ett liv i hårt och föga lönande arbete." Även inom denna grupp var antalet arbetslösa stort. En särgrupp inom förvaltningen är "specialisterna på våld", de ledande männen inom polisen, SS och SA. Denna grupp var och förblev långt mer plebejisk än de militära eferna, bland vilka adelsmän och junkrar bildade ett starkt inslag. Under kriget fick — det framgår även av denna undersökning — militären accessivt vika för polisen, och då katastrofen kom slöts en red ledande militära poster av partimän utan kompetens.

Riksdagssammanträden

Tisdagen den 26 Februari 1952
Första Kammaren kl. 4 em.
Andra Kammaren kl. 4 em.
Konst.-utsk. kl. 10 fm. Obs.
Statsutsk. in plenо kl. 11 fm.
Statsutsk. 1:a, 2:a, 3:e o. 5:e avd. omed. efter slutat utsk.-plenum.
Statsutsk. 4:e avd. kl. 13. Obs.
Bankoutsk. kl. 11 fm.
1:a Lagutsk. kl. 11 fm.
2:a Lagutsk. kl. 11 fm.
Jordbruksutsk. kl. 10.30 fm. Obs.

Check
– bekvämt... praktiskt
betalningsmedel

INTECKNINGS-BANKEN
FREDSGATAN 2 TELEFON 22 87 00
För alla Edra bankaffärer

Den fastställda flottplanen

Den nya flottplanen fastställdes i förra veckan under praktiskt taget enhällig anslutning i riksdagen. Endast kommunisterna opponerade på Ryslands vägnar — de ser helst att alla försvarsgrenar är så uselt rustade som möjligt. Statsutskottets behandling av ärendet hade genomgående en positiv karaktär. Flottans män har anledning känna sig uppmuntrade. De får nu den arbetsro och den stadga i själva planläggningsarbetet som de länge har behövt. Olägenheterna av regeringens uppskov med avgörandet från höstkrisdagen till nu torde vara mycket små. Myndigheterna har förberett beställningskontrakt och vidtagit praktiska arrangemang, så att varv och andra industrier omedelbart sätter i gång.

Inom politiska kretsar har marinledningen plan från början betecknats som ett rejält bud. Man har haft lättare att förstå de nya yrkandena än argumentationen till förmån för krysarbyggena på sin tid. Det blir nybyggnad av 46 lätta fartyg — jagare och ubåtar i främsta linjen. Totalkostnaderna beräknas till 440 miljoner.

Den enda ändringen i riksdagen var att försvarsministerns utstickning av tiden för planens genomförande från sex till sju år inte utan vidare accepterades. Det kan också gå snabbare, sade statsrådet. Riksdagen förutsätter att tiden begränsas till sex år, "därest detta med hänsyn till industrins leveranskapacitet och förhållandena i övrigt kan visa sig möjligt". En förändring av konjunkturläget ger varvsindustrin chansen att producera fartyg i raskare tempo, det är resonemanget. Man tänker sig då att flottans ersättningsbyggnad skulle gå före andra investeringsbehov som anmäler sig. Fackmännen är optimistiska om varvsindustrins resurser. Dagens Nyheters sjömilitäre medarbetare skrev vid riksdagens början att det för dagen mest väsentliga är att beställningarna får läggas ut på skeppsvarv och industrier för att där infogas i leveranstörernas långtidsplanering. Robotvapen och atomdrivna kraftkällor har emellertid inte kunnat inarbetas i programmet. De tillhör ett senare utvecklingsstadium. Fartygen byggas så att de i sinom tid kan mottа de nya vapnen och hjälpmedlen.

PRESSGRANNAR

Finansministern har flyttat sig en liten bit i skattefrågan. Han säger sig nu godta skatteutredningens tabeller. Men väntar till senare i vår med frågan om uttagningsprocenten.

Det är inget tvivel om vad som förmått honom att ta ställning i positiv riktning: den ihärdiga oppositionen mot skatteprylet, den hårda kritiken mot hr Skölds förslag att skjuta upp reformen ytterligare något år. Han behöver den prensen i förhandlingen också — att veckla att han inte genom högre utlåg förfuskar skatteutredningens förslag är en angelägen uppgift.

Tidningen Ljusnan (fp) har detta klart för sig:

> Nu är det nog en smula för tidigt ännu att ställa några större förhoppningar på hr Skölds goda vilja. Låt vara, att han troligen har det bästa av allt komma runt bevilj-

ningsutskottets och skatteutredningens ordförande, hr Adolv Olsson, vilken nog håller fast vid sina synpunkter för det av honom själv framlagda skattesänkningsförslaget, men med den förutsättningen, som man tydligen kan utvecka även en man för långvalit, har hr Sköld lätt anlyda, att man ju kan acceptera förslaget om man samtidigt höjer uttagningsprocenten med lio. Även om man härvid i nåder tog sig för med att höja skattesänkningen till 200 miljoner, att de högre inkomsterna trots allt finge utkännas av skattesänkning, kan man ju inte i detta sammanhang tala om en skattesänkning, vilket enligt normalt svenskt språkbruk betyder en sänkning och icke en ökning av skatterna.

Arbetet (s) hyser oro — en högst berättigad oro — för att opositionen skall tillkämpa sina av att hr Sköld rubbats:

> Regeringen har nämligen vägt förutsättningarna för en skattesänkning och förutskickat att en proposition kan väntas med förslag att sänka den statliga inkomstskatten efter i huvudsak de riktlinjer som angavs i skatteutredningens betänkande, men med den ofrånkomliga förvarbetning som detta förslag påkallar. Och genast har — precis som det förutsagts — den folkpartistiska pressen och högerpressen skyndat sig tala om, att regeringen överväganden är resultat av den "starka" oppositionens mustasch!
>
> De båda oppositionspartiernas "master" härvidlag vägre i själva verket ganska lätt. Utan ringaste hänsyn till det ödeskramliga samhandet mellan skatter och statsfinanser har oppositionspartierna den bekymmerslösa positionen, att de utan ansvar för statens affärer utestående kan ägna sig åt partitaktiska spekulationer.

Hr Sköld, Strång och Fast hade med andra ord gått med på skattesänkning oavsett opinionens tryck.

Den kringbyggda gården

Av fil. kand. ERIC HOLMQUIST

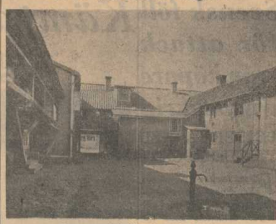

En garvares kringbyggda gård i Ekstjö.

SVERIGE HAR ingen stadskultur i kontinental mening. Vi är fortfarande agrarer, ovarsamt utslungade ur agrarbyns sociala sammanhang. Vi i städerna är den gren av utvandrarvägen som aldrig kom till Klondike, men som skapade våra egna motsvarigheter på hemmaplan. Vi kan skryta med bättre kvalitet på husen och tekniskt bättre planläggning av gator och vatten och avlopp och organiserad sophämtning, men staden som livsform har inte heller vi vuxit i, Danmark ligger så nära, men vi har ännu oändligt långt dit.

Vår demokrati har velat ge oss kultur. Och det har hastat. Med årlig anhition har här spackluts en folkbildningsyta av litteratur, teater och konst. I demokratins genombrottsgeneration fanns de som hade kraften att anamma, hos vilka bildningen fördjupades till kultur, men det mesta förblev planksträckarjobb. Ytan flagnar hos de nya generationerna. Berzelii park är ingen tillfällighet. Tesen "kultur åt alla" är ett bittert hån när den ej har andra verkningar än enesarnas bröd och skådespel åt folket — desto bittrare när i demokratin vi själva är våra caesarer.

Kultur är inte ett hoprafsat svarande om ditt och datt. Kultur är en livsform, och många livsformer kan kallas kultur. Men v å r livsform har vi ännu inte funnit.

Vårt sätt att leva är i mycket ett apespel. Och det är återigen en ödets ironi att demokratins människa i sitt sätt att vara söker härma en gången tids överklass. Det är inte mycket hon kan göra precis likadant som gångna tiders adel, skeppsbrådet och prästerskap. Därtill är förhållandena alltför annorlunda. Men hon måste nå upp till något likvärdigt. Henne tillvaro skall vara "fin". Hon skall ha fina möbler i finrum i ett fint hem. Hon skall äka i fina bilar, och skall hon umgås, skall det vara fin mat och fina drycker.

1800-talsmamsellen gav oss dessutom i arv, innan hon dog av tvinsot och sysslolöshet, en föreställning om något som i n t e v a r f i n t. Det var arbetet. Den mentalitеten sätter fortfarande sin prägel på vårt stadsbyggande. Arbetet får inte synas — på ett undantag närr serviceyrkenas. Allt annat arbete skall gömmas på bakgårdar eller förvisas till stadsbebyggelsernas utmarker. Gatubilden får inte skämmas av varse sig hantverkare eller industri. Distansen till och avskärmningen från all omedelbar mänsklig aktivitet har

Nog är Adolv Olsson ett litet lejon, men inte hade han lyckats skrämma finansministern med sitt tjutande på den socialdemokratiska gruppens sammanträden — inom lyckta dörrar. Det har behövts hårdare tag för att rubba hr Sköld: först när han fått klart för sig att medborgarna inte bli vad som helst har han givit vika.

Bertil Ohlin i Västerstorp
tisdagen den 26 februari kl. 20.00
i
Ungdomsrådets lokal, Isjaktsgränd 21
Folkpartiet i Brännkyrka

Funktionalismen har präglat vår stadsmiljö med skiftinhet och renlighet till döds, hävdar fil. kand. Eric Holmquist. Vi måste nu sanera det sanerade, ty vår andliga misär är paradoxalt nog väsentligen ett stadsbyggnadsproblem. Författaren är inte verksam inom facket, men sitt intresse för ifrågavarande problem har han bevarat från sina akademiska studier, som omfattade sociologi, nationalekonomi, ekonomisk geografi och konsthistoria.

gjorts till kriteriet på vår kroppsliga och andliga renlighet. Men renlighet och sterilitet är blott ett tuppfjät, och i en betydelse är sterilitet det som kommer livet att ebba ut. Vår stads vegetationsform är skiftinhet och renlighet till döds.

Vår stadsmiljö har varit anorlunda. Fortfarande finns rester här och var av gamla byggnadsformer, vittnande om en mänsklig tillvaro av helt annat slag än vår. Vi kan ta ett exempel från Uppsalas äldre bebyggelse — den om vars öde Göran Lindahl och Gunnar Leche har enats dock utan att kunna samsas om den lämpligaste tidpunkten för rivningen.

Det må vara hänt att det som har tjänat ut får skatta åt förgängelsen. En stadsbild får icke vara blott och hart ett museum. Men innan hus får rivas måste man ha skaffat sig övertygelsen att inget väsentligt går förlorat.

Det är möjligt att många av Uppsalas kringbyggda gårdar definitivt har tjänat ut. Men ingen vi river har vi mycket att lära av den kringbyggda gården som mänsklig miljö.

Låt vara att detta slutna byggnadssätt är en agrar tradition. Den kringbyggda gården hade tillräckliga möjligheter att ikläda sig nya funktioner och bli en genuin stadskulturs grundelement. Den svadan om livskraft och möjlighet till förnyelse på samma sätt som den gamla parstugan visade sin när den inför franska och holländska barockinflytelser lät sig formas om till svenska sloft och herrgårdar och ge upphov till en särpräglad och omisskännlig svensk livsform. Båda dessa livsformer präglades av en — låt oss kalla det — konkurrens eller symbios mellan människa och miljö som berättigar dem att benämnas kultur.

Gårdsplanen var stadens vardagsrum. Varje gård kunde ha sin egen karaktär, beroende på sin innehavares yrke. Där var snickarens gård och smedens och skinnarns och garvarns, sadelmakarens och handlarens. Men gemensamt för dem alla var att arbetet gav dem sin prägel. Hem och arbetsplats var sammanförda till en funktionell enhet — den kringbyggda gården. Stadens gemensamhetsfunktioner tillgodosågs i sin tur av en gemensam, kringbyggd gård — torget.

Som byggnadstradition har vi haft gården kvar ända fram till funktionalismen. Det typiska byreshuset på Östermalm eller i Vasastan har gården kvar, men utbränd på liv och reducerad till en brustfällig ljusslus med soptunnor i botten. I en tidigare stadsbebyggelse var gatan avstjälpningsplatsen för oreningheten. Gatan var en kombination av avlopp, soptunna och nödvändig kommunikationsled, medan gården visserligen kunde uppvisa arbetsplatsens synbarliga oreda, men de facto hölls fri från ohmkitionell lort och ofta även rymde en välanlagd trädgårdsstäppa.

En senare stadsbebyggelse vrängde ut och in på den kringbyggda gården. Gatan och fasaden mot denna blev det väsentliga. Samtidigt som gårdens liv dog ut vändes lorten inåt. Gatan blev visserligen relativt renare, men resultatet är närmast att jämföra med det som nås genom att vända en smutsig skjorta på avigan. Funktionalismen har givit oss hus med bara gatufasader, och där finns ingen plats för hantverkarens.

Funktionalismen vilar på tre grundläggande teoretiska misstag: 1) att all tillverkning skall industrialiseras, 2) att industrin måste koncentreras på allt större enheter och att digför 3) en boskillnad måste ske mellan boende och arbete. Dessa tendenser anses vara "rationella". Men varje rationell tes som går mot en relativ gräns av förverkligande när att stadium är längre inom icke längre är rationell, där Jena helt plötsligt befinnes vara Heidelberg.

Industrialismen födde teorin att all tillverkning av förnödenheter skulle överlåtas av industrin och att hantverket skulle dö ut. Vi har sett att teorin inte stämde. I dag har vi ett blomstrande hantverk, hemslöjden har återtagit mark. Och konsthantverket har brutit sig nya banor. Inte minst har det visat sig som en nödvändig inspirationskälla för och idégivare till industrin. Industrialismens profeter skade gelet: massproducerandet tar inte död på en tillverkning av enstaka, individuella kvalitetsförenål. Tvärtom, ju mer maskinen kan överta av nödvändigt arbete, desto mer tid och ekonomiska möjligheter får individen att förfärdiga individuella ting.

Det var en allmän uppfattning att det är rationellt att koncentrera tillverkning av förnödenheter till stora produktionsenheter, till storindustri. Prälningen anslås ligga i löpande band-principen. Men varje industri har under givna förutsättningar ett tekniskt-ekonomiskt optimum. Det var längesedan Henry Ford d. ä. kom underfund med att han hade utvidgs allt företag längre inom ett samlat industriområde utan att kostnaden per tillverkad bil ökade. Tendensen till koncentration av industrin har brutits i de enstaka fall där man faktiskt insett att koncentrationen är oekonomisk. Steget är då inte längt till att mekanisk upplersöka om inte produktionen blir mer ekonomisk om man slår sönder de stora produktionsenheterna. När vår industri successivt bygga om och förnyas blir den splittras i sina minsta tänkbara delar och spridas ut över stadsbebyggelsen, införlivas med den andra halvan av människans miljö. Problemets lösning är svår, men ärendet är angeläget.

Funktionalismens pronagandistiska tes om sanering av slum, smuts och misär har försatt oss i en situation där vi nu ser till vår stad att sanera det sanerade. Vi måste sanera den överdrivna och misarriktade rening av stadsluften. Vi måste ligger inte på det materiella planet, utan på det andliga, och denna misär kan vi hiva genom att forma om vår materiella miljö. Det är en paradox att vårt kulturproblem är identiska delar är ett stadsbyggnadsproblem.

Signifikativt är också att mycket få av våra industribyggnader är arkitektritade. Men arbetsplatsen är människans miljö under hälften av hennes vakna dygn. Individen formas av sin miljö. Då måste vi också kräva att miljön formas av de individer som har speciella kvalifikationer.

Distributionen som förenål för rationalisering i industriell mening har lidit av en efterslipning i förhållande till grundproduktionen. Det är då desto intressantare att se hur den rationaliserade distributionen i självbetjäningsbutikens form de facto återknyter till det gamla salutorgets funktioner. Automaten som distributionsform — rationaliseringens ytterste konsekvens — återupplivar gemenskapsfunktionernas kringbyggda gård — torget.

I dag gör sig, såsom här utvecklats, två motsatta tendenser gällande. Dels är storindustrin färdig att brytas ned till smärre produktionsenheter, dels vidgas sektorn för hantverk och småindustri. Båda tendenserna samverkar i kravet på en ny stadsmiljö, som kan återföra människans arbete med hennes boende. Den kringbyggda gården är inte blott död kulturhistoria. Den representerar en byggnadstradition som, anpassad till en ny tids ändrade förutsättningar, kan ge oss den miljö som skapar en livsform som kan kallas kultur.

Det är inget vi behöver försaka av den tekniska standard vi nått. Det är inget återtåg — det är en förnyelse att ställa den kringbyggda gården som förebild för modernt miljöskapande.

Ett stycke kust

Om ett fiskelage på Skånes västkust berättar *Albert Hansson* — rektor vid samrealskolan i Ängelholm — i sin bok *Från Bovstakusen* (Gleerups. 11: 50). Han är en intresserad folklivsforskare och har förmåga att på ett underhållande sätt meddela sina rön om det förna livet på strandremsan. I novellistiskt och stundom fint utformade skildringar visar han fram några typer ur den gamla bebyggelsens persongalleri. Boken har måhända i första hand lokalt intresse, men äger ofta den dimension som kännetecknar angelägen berättarkonst.

LARS OHNGREN

El-bil gör s-e-n-s-a-t-i-o-n!

4 öre pr mil
är driftskostnaden för den populära engelska
BMA-bilen, idealisk för stadstrafik
Denna engelska el-bil har i dagarna kommit till Sverige. Den är oerhört billig att köra, och batterierna som är av exakt traktortyp har en garanterad livslängd av 3 år. En varje laddning får den hos upp till 15 mil. Den finns även i skåpvagnsutförande, där den tack vare sin låga driftskostnad ställer sig synnerligen ekonomisk och alldeles användbar.
Se och prova den hos
AKTIEBOLAGET NAMIT TEL. 41 57 20, 41 40 43.
TIMMERMANSGATAN 49

mer än 150,000 Österbrok-ägare i landet
12:-

NU Ert namn på pennan utan kostnad
Vi hjälper Er att prova ut rätt penn till Er Österbrok. Ni har 23 spetsar att välja på.
PENN-SPECIALISTEN
Konserthuset · Hamngatan 10
Drottninggatan 50–52
Vi sänder även mot postförskott.

FREYS AUKTION · FREYS AUKTION · FREYS AUKTION · FREYS AUKTION · FREYS AUKTION
FREYS AUKTIONSHALL
Grevturegatan 11, 2 tr.
FREYS AUKTION
Onsdagen den 27, torsdagen den 28 och fredagen den 29 febr. 1952 samtliga dagar från kl. 9.30, försäljes å offentlig auktion i
diverse finare lösegendom, nämligen:
herrums-, salongs-, sals- och sovrumsmöbler, antika bord och stolar, byråer, sekretärer, secretärskap och andra skåp, antikt engelskt golvur, förgyllda bordspendlar, speglar, kristallkronor, lampetter, flyglar m. m.;
äkta mattor, Afgahn, China, Derbend, Kasak, Kirman, Korrashan, Schiraz, Schirvan m. fl. och andra mattor;
antika och moderna oljemålningar, akvareller, teckningar och etsningar, sign. Jl. a. Anna Billing, W. von Gegerfelt, Knut Norman, Anna Palm, C. F. Svensson, Robert Thegerström, L. Wiedh, Zorn, Simeon Ogvist m. fl.;
kaffeservis av silver, bordssilver, guld, silver och juveler, ostindiskt och annat porslin, Lustahlberg, Limoges, Meissen, Rosenthal, Rörstrand, glas och kristall m. m.
VISNING I DAG kl. 9—15
Freys Express Aktiebolag
Grevturegatan 11 Telefon 67 99 60
FREYS AUKTION · FREYS AUKTION · FREYS AUKTION · FREYS AUKTION · FREYS AUKTION

© Tingstensamlingen Publicerad med tillåtelse av Dagens Nyheter AB.